
Humanitní vědy

Humanitní vědy

3.12.2008, 22:10, pořad: Studio STOP

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Dobrý večer při poslechu Českého rozhlasu 6 pořadu Studio STOP, při jehož poslechu vás srdečně vítá Terezie Jirásková. Pojdme se v dnešním vydání relace zamyslet nad postavením, rozvojem a i dalším osudem humanitních oborů v České republice a ptejme se na otázky, zda jsou z hlediska financí, společenské prestiže či uplatnění absolventů humanitní obory soběstačnými nebo zda je takzvaně tvrdé vědy předbíhají. Pro ucelenější představu si některé z jednotlivých oborů humanitních společenských či přírodovědeckých připomeňme. Mezi humanitní obory počítáme například dějiny umění, historii, religionistiku, archeologii či jazykovědné obory. Mezi vědy společenské se počítají sociologie, psychologie, sociální vědy a obory sociální práce. A poslední kategorii tvoří klasické obory přírodovědné, technické až po vysloveně technologické či inovační a průmyslové. K čemu dnes humanitní vědy? Tak se jmenuje publikace, kterou letos vydala Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ve vydavatelství Toga. V knize se nad osudem humanitních oborů zamýšlejí někteří významní představitelé humanitních oborů, jako například religionista a sociolog náboženství Tomáš Halík, socioložka Jiřina Šiklová či bývalý slovenský ministr kultury, slovakista a hungarista Rudolf Chmel a nebo český egyptolog Miroslav Werner. Jako prvního z řady hostů dnešní relace jsem oslovila děkana Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Michala Stehlíka. Ptala jsem se ho, proč publikaci K čemu dnes humanitní vědy? zpracovali.

Michal STEHLÍK, děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Tak, my jsme chtěli mít v ruce, respektive spíše komunikovat ty naše argumenty takhle něčím hmatatelným, protože vlastně v kontextu posledního roku se připravuje reforma výzkumu a vývoje a dlouhodobě se nám zdá, že humanitní společenské vědy jsou jak v tom hodnocení věd, financování, nebo vůbec vnímání společnosti relativně podceňené, tak jsme chtěli přinést něco konkrétního.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Jak je to tedy s podporou výzkumu a vývoje v České republice směrem k těm humanitním oborům?

Michal STEHLÍK, děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Tak, říkáme tím, že my jsme vlastně jakoby tím nejslabším článkem v rámci podpory a ani nejde o to, že v nynější situaci bychom nějak zvláště trpěli. Tam jde spíš o to, že tak, jak se připravovala ta reforma, respektive jak byla připravována, tak tam bylo zjevné, že je velký důraz na inovace, aplikace, technologie, propojení s průmyslem, a u nás panovala velká obava, že v případě, že se vlastně tenhle důraz dá jen a pouze na tuto oblast vědy, tak humanitní vědy nebudou do budoucna podporovány. Takže, proto jsme trochu zvedli svůj hlas. Protože na jedné straně chápeme nutnost aplikovaného výzkumu, na druhé straně by si stát měl definovat, že potřebuje i humanitní vědy. To bylo to nebezpečí, které jsme spíše cítili do budoucna. Zároveň jsme tam měli některá konkrétní témata, že v radě vlády pro výzkum a vývoj nebyl nikdo z humanitních věd, tehdejší komise pro humanitní a společenské vědy byla zastoupena většinou inženýrů a tak dále. Byly to velmi konkrétní záležitosti. A úplně v počátku vlastně byly humanitní a společenské vědy slity do stejného posuzovacího systému jako ty přírodní, které mají inkaptované časopisy, jsou navázány na svět, zatímco mnoho humanitních věd je navázáno jen na české prostředí a naši společnost. A to, co se podařilo, je vlastně rozdělit ten způsob hodnocení, že přece jenom publikace monografie v humanitních vědách vzniká několik let a je absurdní, aby měla stejnou váhu jako půlstránkový článkuček v rámci přírodních věd, byť ty přírodní vědy nepodceňujeme. Takže, myslím, že vůbec to rozdělení toho systému hodnocení na humanitní a společenské vědy a ten, řekněme, inovační či aplikovatelný zbytek je docela relativním úspěchem. Samozřejmě bychom chtěli ještě trochu víc, nejlépe, řekněme,

fixně definované procento podpory pro humanitní a společenské vědy, které by se mohlo pohybovat okolo 10 procent a určitě by znamenalo podporu, teď jsme kolem 7, 8 procent. Takže, na jedné straně se podařilo rozdělit to hodnocení, abychom opravdu nebyli absurdně mícháni s aplikovanými inovačními vědami. Na druhé straně si myslím, že ještě ten jeden krok by se docela hodil.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Můžete trochu popsat, jaká je ta situace na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy třeba ve složení pedagogů, spokojenosti výše platů, spokojenosti studentů, případně co měníte na fakultě?

Michal STEHLÍK, děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

My jsme teď řekneme ve velkém jednom problému, kdy v rámci financování vysokého školství se ocitáme trošičku nad propastí, protože Filozofická fakulta pěstuje mnoho takzvaných malých oborů, u kterých v podstatě studuje velmi málo studentů v kruhu všech těch arabistik, perštin, ale i jiných filologií slavistických a několik málo studentů v rámci ročníku nezaplátí profesora, protože jsme placeni velmi malým koeficientem na hlavu jednoho studenta. Takže ten náš hlavní problém kromě, řekneme, /nesrozumitelné/ vědy, která je pro nás také významná jako finanční zdroj, tak ten problém je zejména v oblasti financování vysokého školství, které primárně díky klesajícím financím dopadá na humanitní vědy. Fakulta má momentálně asi 700 pedagogů, asi 8 tisíc studentů a tento systém podpory, který relativně se snižuje každým rokem, tak pro nás teď znamená už, řekneme, i životní problémy v horizontu tohoto či příštího roku.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Jak to je s uplatněním absolventů vašich oborů, tedy humanitních oborů, jak se na tom trhu práce jsou schopni uchytit?

Michal STEHLÍK, děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Tak, my máme možná nečekané výsledky z hlediska jakési analýzy, že mi v podstatě nemáme problém s uplatnitelností absolventů, protože absolvent Filozofické fakulty jakkoliv nemusí do svého oboru, nemusí se stát historikem, filozofem, sociologem, tak se uplatňuje poměrně široce jak v takzvaném 3. sektoru neziskovém, kulturním, tak se uplatňuje v rámci státní správy, a nebo končí právě v oblasti školství, ať už středního školství, popřípadě přímo v těch vědeckých institucích na vysokých školách. Takže, z hlediska uplatnitelnosti našich absolventů jsme bez problému toho, že by se neuplatnili. Druhá věc je, že se uplatňují v oblastech, které samozřejmě nejsou tak finančně lukrativní a v mnohém pracují spíše ze zájmu o věc, třeba právě v té sociální oblasti, popřípadě v oblasti školství.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Pokud se zamyslíte nad budoucností, co by se mohlo stát, pokud by to takto šlo dále, pokud tedy beru na zřetel, že vy se domníváte, že humanitní obory jsou podhodnocovány nejen tedy z hlediska finančního, co se týče peněz, které vynakládá stát právě na tuto oblast, ale i z hlediska postavení celospolečenského?

Michal STEHLÍK, děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

V případě pokračujícího trendu bychom asi museli omezit či přímo redukovat či ukončovat některé ty takzvané malé obory, protože by v podstatě byly neufinancovatelné a dlouhodobě by jsme se potýkali s finanční ztrátou jako instituce, to je jedna věc. Druhá věc, dalším důsledkem tohoto by bylo, a momentálně v některých oborech už je, že musíme nabíhat na takzvanou masovost studia, to znamená, že nám studují v podstatě stovky lidí v ročníku, kdežto před lety byly ještě desítky, jenom proto, abychom získali finance na tu hlavu studenta. A díky té masovosti na jedné straně může mít více lidí vysokoškolské vzdělání, na druhé straně, zejména pokud jde o Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, mám velkou obavu, že tím pádem půjde kvalita výuky, kvalita vzdělávání mladých lidí dolů, že budeme spíše masově vyrábět bakaláře a navazující magistry, než bychom v podstatě vzdělávali nějakou novou generaci. Takže, jedna věc je hrozící redukce některých oborů a druhá věc je díky té masovosti a tomuto trendu snižující se kvalita vzdělání.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Které obory byste museli redukovat? Vy jste zmínil, že některé malé obory by zanikly, tak které?

Michal STEHLÍK, děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Tak, my jsme teď získávali i speciální podporu v rámci dohody vlády, ministerstva vnitra, ministerstva školství, tady je to otázka právě arabistiky, perštiny, do budoucna vietnamistiky, záležitost slavistických oborů, jihovýchodoevropských studií, možná i východoevropských studií, baltistiky a dalších, kde prostě je několik málo studentů a měli bychom velký problém tyhle obory, aby pokračovaly dál.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Kolik v těchto oborech malých studuje tak studentů jenom přibližně, třeba arabistika, perština?

Michal STEHLÍK, děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Tak, tam jsme u nějakých jako 2 desítek třeba celkově, v ročníku máme třeba 8, 10 lidí, přičemž oborů jako takových je podobných asi 15 až 20. To znamená, když bych to vynásobil, že je to o nějakou, 3, 4 desítky krát 20, tak se pohybujeme u nějakých 80, 100, 120 studentů. Na jedné straně to je relativně malý počet, na druhé straně, pokud zmizí, když to řeknu takto, v rámci vzdělávacího procesu tyto obory a tito studenti, tak tady v horizontu 5, 6 let nebude vůbec nikdo, kdo by vlastně ovládal tyto jazyky a znal kulturu těch zemí.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Připomeňme, že dotaci pro malé humanitní obory, jako jsou sinologie, perština, arabistika, činí 5 milionů korun, které Filozofická fakulta čerpá již v letošním zimním semestru. Do roku 2013 pak tyto obory dostanou celkem 53 milionů. Hrozí podle děkana Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Michala Stehlíka i přes tuto subvenci zánik některých dříve jmenovaných malých oborů? Odpověděl takto, cituji: "Díky této mimořádné podpoře jsme schopni dané konkrétní obory udržet při životě, ale rozhodně se nejedná o takovou částku, která by vyřešila postavení dalších malých oborů, nehledě na to, že se tato podpora týká jen jedné fakulty", uvedl děkan Michal Stehlík. Dále mě zajímalo, jak představitelé ministerstva školství vnímají postavení humanitních věd v České republice, a to z hlediska jejich financování, či celospolečenské prestiže. Za ministerstvo školství mě písemně na otázky odpověděla Helena Müllerová z odboru vnějších vztahů a komunikace ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, která uvedla toto, cituji: "Všechny vědy z hlediska financování považujeme za rovnoprávné. Jejich budoucí financování se bude odvíjet od jejich schopnosti produkovat kvalitní výsledky výzkumu a vývoje, zrovna tak jako u ostatních vědních oborů." Dále jsem se Heleny Müllerové ptala na to, jak bude ministerstvo do budoucna finančně podporovat v rámci výzkumu a vývoje humanitní obory celkově. Odpověděla toto: "Žádný rozdíl ve finanční podpoře humanitních věd se ve vztahu k ostatním vědám nepřipravuje." Jak již zaznělo, děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Michal Stehlík vidí problém v oblasti financování vysokých škol, které klesá. Pokud tento trend bude pokračovat, největší potíže dopadnou dle jeho názoru na humanitní vědy, tam pak hrozí redukce malých oborů. Jak ministerstvo školství hodlá podporovat humanitní obory, kterým hrozí zánik? Na to odpověděla opět Helena Müllerová a uvedla toto: "Ministerstvo školství nepodporuje selektivně ty či ony vědy nebo studijní programy, ale obecně vzdělávací činnost na veřejných vysokých školách. V rozhodnutí o poskytnutí příspěvku veřejné vysoké škole je uvedena jako podmínka jeho užití, takzvaná vzdělávací činnost, to znamená, že vysoká škola může poskytnutý příspěvek rozdělit mezi své fakulty, katedry, studijní programy a obory podle svých potřeb. Do výpočtu výše příspěvku určité veřejné vysoké školy ovšem vstupuje počet studentů a ekonomická náročnost studijních programů, neboť kvantitu výkonů veřejné vysoké školy je třeba nějak měřit. Koeficienty ekonomické náročnosti vyznačují ekonomickou náročnost v poměru k ostatním studijním programům, nikoli reálnou ekonomickou náročnost, která je ve skutečnosti stanovena výší rozpočtu vysokých škol na určitý rok." A dále uvedla: "Pokud mají vysoké školy za to, že některé studijní programy mají nesprávný koeficient ekonomické náročnosti, pak by měly situaci seriózně vyhodnotit a požádat o jejich úpravu. K tomu v případě humanitních věd nedošlo, zmíněná úprava podléhá projednání s reprezentací vysokých škol. Tyto reprezentace, tedy Česká konference rektorů a Rada vysokých škol, jsou velmi obezřetné při posuzování takových úprav. Univerzita Karlova nemůže tvrdit, že nemá prostředky na úhradu nákladů na vzdělávání v některých studijních programech, neboť v jejím fondu provozních prostředků bylo na konci roku 2007 61,5 milionu korun. Během roku 2007 se zvýšila částka v tomto fondu o 41,5 milionu korun. Fond byl založen v roce 2006 podle změny zákona o vysokých školách." Tolik tedy vyjádření Heleny Müllerové z odboru vnějších vztahů a komunikace ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jedním z velkých témat současné moderní vědy je takzvaná mezioborovost, neboli interdisciplinarita vědeckého bádání. Jedná se o práci, která se neomezuje na působení pouze v jednom z oborů. Vysokoškolský profesor Miloš Havelka je zajímavou osobností, která podporuje právě interdisciplinární vědeckou práci v oblasti historie, filozofie a sociologie. Je proděkanem pro vědu a výzkum na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze a profesorem Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Představuje specifika své práce takto.

Miloš HAVELKA, proděkan pro vědu a výzkum na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, profesor Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Já vlastně se pohybuju hodně na interdisciplinární nebo dokonce transdisciplinární rovině mezi filozofií, sociologií a historií. To znamená, že věci, které přednáším a které píšu, vlastně obsahují všechny tady tyto 3 dimenze. To, co já dělám, je snaha jít tak trošičku proti mainstreamu vlastně těch českých humanitních věd nebo českých duchovněd, který mají sklon uzavírat se do takových jako disciplinárních hranic. To znamená, že historici chtějí být jenom historiky, sociologové jenom sociology, politologové jenom politology, a že vlastně přece jenom ona ta společnost a ta kultura má takové charakter, že věci není možný vysvětlovat pouze v jediný perspektivě nebo z jedné souvislosti. S tím potom taky souvisí práce vlastně s tím empirickým materiálem, protože všechny ty vědy si vytvářejí takovou jako velice jednostrannou představu, co je hodnověrný materiál a co vlastně, nebo jaké jsou přístupy a metodiky, jak s tímto materiálem pracovat. Jakýkoliv pokus jít teoretickou cestou a pokusit se vlastně vidět ten materiál v nějaké silné teoretické perspektivě, která umožňuje tvořit hypotézy a ty hypotézy následně potom buď verifikovat nebo falsifikovat, to už vlastně se ponechává

čtenářům, a tím dokonce, bych řekl, i veřejnost je dostávána do takové situace, že spíš všechny tady ty informace z těch oblastí ať už historie, sociologie nebo politologie, vnímá vlastně silně politicky. Dokonce bych řekl, že hlavním problémem těch dnešních humanitních věd je nedostatek teoretické práce. Je to víra, že stačí prostě popis fakt, že už žádné vysvětlování, žádná interpretace, která by přesáhla jenom takový to spontánní a intuitivní vidění, není nutná, což je dost velký rozdíl k tomu, jak se provozují humanitní vědy dneska na Západě, ať už v Německu, ve Francii, nebo v anglosaských zemích.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Dá se říci, že v těchto zemích, které jste právě jmenoval, je větší poptávka po té interdisciplinaritě, než existuje u nás tady v České republice?

Miloš HAVELKA, proděkan pro vědu a výzkum na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, profesor Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

To určitě. A právě dokonce dneska, já jsem nějakou dobu působil jako hostující profesor v Německu, samozřejmě je potřeba vidět ten rozdíl mezi jenom čistě badatelským výkonem, který samozřejmě velice často zůstává v rámci té jedné disciplíny, ale potom ve snaze tady ty výsledky té badatelské práce napojovat do nejširších kontextů a nabízet taky nejrůznějším zájemcům poznání souvislostí, které nejsou na první pohled zřejmé a které nejsou bezprostředně očividné. Takže, vlastně každý historik v Německu nebo ve Francii zároveň kolem toho svého badatelského výsledku vytváří nějakou koncepci interpretační, která ty výsledky umožňuje integrovat do té národní kultury nebo do nějaké evropské kultury a tak dál.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Ano, vy jste působil, já jenom pro informace našim posluchačům, vy jste působil, když jste se zmínil o těch vašich zahraničních aktivitách, tak vy jste byl na takovém studijním pobytu v Lipsku, pak jste působil v Sociologickém ústavu Maxmiliánovy univerzity v Mnichově, Ústavu věd o člověku ve Vídni a máte za sebou také berlínský pobyt v Ústavu pro srovnávací dějiny. Kdybyste ještě měl trošku porovnat, jakým způsobem se vědecky pracuje v těch vašich oborech za hranicemi, konkrétně asi v tom Německu či Rakousku, tam to vypadá, že vám to bude nejbližší, tak jaká specifika té práce jsou tam jiná než u nás?

Miloš HAVELKA, proděkan pro vědu a výzkum na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, profesor Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Já si myslím, že pokud jde o ten základní badatelský provoz metodického a metodologického hlediska, tak že žádné velké rozdíly nejsou. Samozřejmě, co je rozdíl, to bych řekl, jsou finance. I když si samozřejmě němečtí kolegové nebo britští kolegové, se kterými jsem se setkával třeba v Berlíně na Meineckeho institutu, si stěžují na nedostatek peněz, tak to samozřejmě ten nedostatek peněz je pro nás vlastně nedosažitelná meta blahobytu. Ať už jde o možnost prostě zúčastňovat se konferencí, ať už jde o možnost jaksi badatelsky pracovat a ať už jde o takový jako zajištění základních příjmů těch vědeckých pracovníků v humanitních vědách. Ten rozdíl je v podstatě nebetyčný a do značné míry většina lidí, který se u nás v těchto oborech pohybuje, tak mají charakter nadšenců a ta profesionalita je vždycky komplikovaná. A tahle ta situace taky způsobuje, že většina lidí ve společenských a humanitních vědách má 2 povolání, nebo ne 2 celá povolání, ale vždycky 1 povolání a ještě něco navíc, protože vlastně ty příjmy nejsou úplně, bych řekl, srovnatelné třeba i dneska s příjmy kvalifikovaných dělníků, nemluvě o manažerech a tak podobně.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Vy se pohybujete mezi obory, které jsou jaksi i v té humanitní části, mám na mysli, to jsou ty obory, které jsou považovány za čistě humanitní jako filozofie, historie, a také v té oblasti společenské, kam patří sociologie. Kdybyste měl srovnat, jak jsou na tom ty obory finančně, jak je to s tím přílivem peněz ať už tedy ze strany státu, a nebo i z hlediska grantů a jiných možných způsobů, jakým si ty fakulty pomáhají k tomu, aby buďto přežily, a nebo se zdárně rozvíjely?

Miloš HAVELKA, proděkan pro vědu a výzkum na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, profesor Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

No, tak, samozřejmě, i když jako já jsem kritický, tak přece jenom je pořád nějaká snaha tady tuto situaci řešit. Samozřejmě, určitý problém těch humanitních a společenských věd je, že ta představa o vědě dneska je velice silně profilovaná představami vědeckosti, která panuje v přírodních vědách, a s tím souvisí jako menší práh citlivosti vůči jako specifickým potřebám těch humanitních věd. Takže, i když humanitní vědy dostávají granty, tak je třeba snaha organizovat ty granty takovým jako maximalistickým způsobem, třeba kolegové přírodovědci nemají vůbec jaksi vnímavost pro to, že přece jenom ten badatel v těch společenských vědách potřebuje menší grant a že je potřeba rozdávat víc grantů. A že takové ty velké jednotící projekty, které mají větší šanci na přísun peněz, ve společenských vědách vlastně nepředstavují princip intenzifikace nebo dokonce modernizace vědecké práce. Pokud jde o samotné ty

obory, samozřejmě filozofové pracují s tužkou, s knihou, možná se zvýrazňovačem a potom s počítačem, kde píšou své testy, a samozřejmě tam je potřeba mít to finanční zázemí organizovaný trošičku jinak než třeba v oblasti sociologie, kde ten sociolog prostě musí organizovat nějaký terénní výzkum, najmout si buď agenturu, která mu ten terénní výzkum třeba veřejného mínění udělá, musí ji nějakým způsobem zpracovat. Samozřejmě, to vyžaduje už týmovou práci, která je zcela odlišná od té práce filozofa. Jakmile se tadleta specifika té práce v těch humanitních a sociálních vědách prostě nebudou zohledňovat, ne tak potom samozřejmě celá ta podpora výzkumu v této oblasti bude trošičku formální a, myslím si, ne zcela účelná.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Další problémy, se kterými se vědecká práce v oblasti humanitních věd potýká, vysvětluje opět Miloš Havelka.

Miloš HAVELKA, proděkan pro vědu a výzkum na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, profesor Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Zvláštním problémem potom taky je představa bych řekl nejvyšších špiček, který rozhodují o vědě, jakým způsobem a jaký význam mají jednotlivé výsledky. My jsme nedávno zažili vlastně pokus zredukovat počet vědeckých časopisů s tím, že je potřeba zvyšovat vědeckost tím, že se bude zvyšovat vědeckost publikací. Ale ono třeba pro historika je velice složité, když se dozví, že třeba nějaký regionální časopis nějakého muzea nedostane podporu, protože samozřejmě, i když je, třeba se může říct, že třeba polovina z těch věcí, které v tom regionálním věstníku vycházejí, nemá nějaký super vědecký charakter, tak tu druhou polovinu představují velice důležité informace, které pokud nebudou tyto, bych řekl, regionální badatelské činnosti podporovány, no tak nebudou už vůbec nikdy zachyceny. Představa té vědeckosti, že ta vědeckost v těch humanitních vědách je publikace v karentovaném časopise pokud možno v zahraničí, je samozřejmě trošičku zcestná, jednak proto, že celý ten systém toho scientometrického přístupu k řízení vědy přehlídí 1 věc, že těžiště všech tady těch scientometrických systémů jsou, bych řekl, experimentální vědy a velké přírodovědní disciplíny, kde třeba v medicíně, ve fyziologii, je v International Science index, já nevím, asi 250 časopisů, zatímco třeba v oblasti sociologie na celém světě se sleduje a vyhodnocuje jenom třeba 23 časopisů, což je samozřejmě nepoměr, protože dostat se potom do tady těchto časopisů třeba pro člověka, který píše o českých dějinách nebo český literatury a dělá třeba sociologii české literatury, tak vůbec nemá šanci se tam dostat. Jednak také proto, že vlastně všechny ostatní národy tady v tom vyhodnocování vědy velice zdůrazňují aspekt národní vědy a národní kultury. Takže, třeba časopis, jako je Český časopis historický, by měl sám být považován kompetentními lidmi za nejvyšší standart vědeckosti psaní o českých dějinách.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Promiňte, a jestli, promiňte, že vám vstupuji do řeči, jestli tomu dobře rozumím, tak tomu tak není, nebo se to nějak už narovnává tato situace?

Miloš HAVELKA, proděkan pro vědu a výzkum na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, profesor Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Bohužel právě naopak, ta situace jdoucí tím scientometrickým směrem se trošičku zhoršuje. Já samozřejmě chápu tu intenci, že je potřeba za peníze, který ty humanitní a sociální vědy dostávají, je potřeba dávat odpovídající výsledky, ale nemělo by se to asi řešit tak, že to zároveň bude postihovat takovou tu méně určitou rovinu tvorby kulturní produkce a popularizace vědy, které nemají potom z čeho žít. To se týká například těch regionálních sborníků a nejrůznějších muzejních zpráv a tak dál, který vlastně jsou vylučovány z hodnocení vědecké práce, ačkoliv ty výsledky, jak jsem říkal, mohou být důležité samy o sobě a nebo velice důležité pro další badatelskou činnost.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Hovořil profesor Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a Fakulty humanitních studií taktéž Univerzity Karlovy Miloš Havelka. Egyptologie je malý, méně než 200 let starý, exotický obor, který vám představíme v dalších minutách dnešního vydání Studia STOP, které věnujeme postavení humanitních věd v české společnosti. Česká egyptologie byla založena krátce po vzniku Československé republiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a je dodneška jediným egyptologickým pracovištěm u nás. Má 8 stálých pracovníků a přibližně 15 odborných vědeckých spolupracovníků, taktéž pracovníky administrativní a technický personál. Jaký smysl má v naší malé zemi pěstovat tento úzce specializovaný obor a co je jeho náplní, na to jsem se zeptala světově uznávaného egyptologa Miroslava Verner, ředitele koncese pro výzkum lokality Abúsír Českého egyptologického ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Miroslav VERNER, egyptolog, ředitel koncese pro výzkum lokality Abúsír Českého egyptologického ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Náplní egyptologie je zkoumat dějiny starého Egypta, kulturní odkaz starého Egypta. To je, řekl bych, asi takový základní předmět bádání egyptologického, který pochopitelně má poměrně pestrou paletu specializací od, řekněme,

lingvistického bádání, přes archeologii, až řekněme i uměnovědnému bádání. Česká egyptologie, myslím si, za léta svého působení získala respektované postavení i v mezinárodním měřítku. Je, myslím, velice dobře hodnocena. Čeští egyptologové se podílejí na výzkumu a záchraně památek přímo v Egyptě, a to už půl století. Odpovědět na otázku, zdali v naší malé zemi a jaký smysl má egyptologie. Já si myslím, že prostě smysl má každá dobrá práce, která přináší kvalitní výsledky. Takových malých oborů je samozřejmě celá řada a myslím, že z tohoto zorného úhlu asi by nebylo nejšťastnější posuzovat vědní obory.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Vy jste sám studoval a absolvoval egyptologii a prehistorickou archeologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Můžete říci, jak je to s tím dnešním zájmem studentů o egyptologii, kolik lidí se uchází o to studium a kolik jich má možnost dnes studovat?

Miroslav VERNER, egyptolog, ředitel koncese pro výzkum lokality Abúsír Českého egyptologického ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Zájem o studium egyptologie je obrovský, bez nadsázky. Pokud vypíšeme tento obor, tak se nám přihlásí v průměru okolo 150 zájemců o studium egyptologie. Bohužel nemůžeme uspokojit všechny, také by to dost dobře nebylo možné, je zapotřebí učinit i výběr mezi studenty. Takže, nakonec bereme ne více než 10 studentů do ročníku. Egyptologii otevíráme nikoli každoročně, ale otevíráme ji zhruba jednou za 5 let. V poslední době zvažujeme, že bychom mohli obor otevírat v kratším časovém intervalu, asi tak jednou za 3 roky. Tady s tou výukou egyptologie pro tak malý počet studentů jsou spojeny určité problémy. My si plně uvědomujeme, že ten pedagogický úvazek je relativně nevelký, a proto těžiště činnosti toho našeho týmu spočívá především v práci vědecké a snažíme se právě, myslím, docela ku prospěchu obou vlastně těchto stránek naší činnosti pedagogické i vědecké obojí kombinovat.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Jaké uplatnění vaši absolventi potom nacházejí v praxi, zůstávají v oboru?

Miroslav VERNER, egyptolog, ředitel koncese pro výzkum lokality Abúsír Českého egyptologického ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

No, tak my samozřejmě očekáváme, že uchazeči o studium egyptologie budou kvalitně připraveni, že budou mít nejen velice kvalitní všeobecné vědomosti, ale že budou také velmi dobře jazykově připraveni, že budou znát minimálně 1 světový jazyk aktivně a ostatní světové jazyky, mám tedy na mysli ty standardní, angličtina, franština, němčina, že budou znát pasivně. A samozřejmě, že budou mít také hlubší znalosti, vědomosti pokud jde o starý Egypt, jeho dějiny a realie. Nakonec z těch absolventů, ti nejlepší z nejlepších mají šanci se v oboru uplatnit. I to je jeden z důvodů, proč prostě nebereme tak obrovské množství posluchačů, kteří by se nám hlásili ke studiu egyptologie, protože by bylo podle našeho názoru naprosto nezodpovědné vychovávat desítky a desítky egyptologů, kteří by přece nemohli mít žádné uplatnění v tak malé zemi, jako je Česká republika.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Jak vnímáte postavení vašeho oboru? Je takovou popelkou mezi ostatními obory a nebo se drží ve středu a nebo má trochu třeba výsadnější postavení?

Miroslav VERNER, egyptolog, ředitel koncese pro výzkum lokality Abúsír Českého egyptologického ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Já se domnívám, že náš obor, byť velmi malý, má velmi slušné, velmi pěkné postavení na fakultě. Naše pracoviště je jedním ze 6 držitelů vědeckovýzkumného záměru na naší fakultě. Takže, uvědomíme-li si, že na fakultě je více jak 100 různých oborů a několik desítek pracovišť, tak prostě tento relativně malý obor, respektive poměrně malé pracoviště samozřejmě řeší docela rozsáhlé úkoly, které přesahují rámec České republiky.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

A čím jste si, promiňte, a čím jste si zasloužili takovou tu zvýšenou pozornost? Je to vaší pracovitostí nebo je to tím, že opravdu ta egyptologie se jeví z toho hlediska i celospolečenského jako zajímavější než jiné obory menší?

Miroslav VERNER, egyptolog, ředitel koncese pro výzkum lokality Abúsír Českého egyptologického ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Možná je to tak trošku kombinace několika faktorů. Nepochybně egyptologie je atraktivní obor, nevím proč, jestli je to kletba faraonů a nebo jestli je to například atraktivita Tutanchámonova pokladu. Zkrátka, pokud se konají například přednášky různé nebo výstavy s egyptologickou tematikou, zpravidla bývají docela výrazně frekventovanější než prostě

výstavy či přednášky z některých jiných oborů. Pokud jde o financování našeho výzkumu, tak ten v současné době zajišťuje vědeckovýzkumný záměr, který už jsem zmiňoval, ten záměr se nazývá Výzkum civilizace starého Egypta a získali jsme ho v soutěži, probíhá od roku 2005 a je projektovaný do roku 2011. Vedle toho existuje několik menších grantů, které se podařilo opět v soutěži získat některým mým spolupracovníkům, kteří se podílejí na řešení úkolů vědeckovýzkumného záměru.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Slyšeli jste Miroslava Verneru, významného českého egyptologa z Českého egyptologického ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Dalším oborem, o který je dnes z řad uchazečů o studium značný zájem, je obor psychologie. Řadíme jej mezi obory společenskovědní. Profesor Vladimír Smékal je vysokoškolským pedagogem na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, kde vyučuje psychologii osobnosti, psychologickou metodologii i psychologii náboženství. O psychologii jako oboru říká toto:

Vladimír SMÉKAL, profesor Katedry psychologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně

V každém případě je psychologie až dosud u nás do značné míry považována za takzvanou měkkou vědu ve srovnání s tvrdými vědami, jako jsou vědy fyzika, chemie, částečně možná i biologie a nebo vědy technické, čili psychologie se stále řadí do věd sociálních nebo do věd humanistických. A já teď, když jsme použil toho slova měkká věda, tak se opírám o koncepci Richarda Blendyho, australského ekonoma, který takto formu nazvanou studií publikoval někdy v 2. polovině 80. let minulého století a řadí mezi tyto vědy kromě psychologie také třeba literární vědu nebo historiografii a další tedy v užším slova smyslu společenské vědy a říkal, že tyto vědy používají takzvaný rétorický diskurz. To znamená, že důkazy, které podávají, jsou spíš založeny na eleganci vyjádření než na nějakých matematickostatistických důkazech.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

A znevýhodňuje to psychologii, pokud ji srovnáváme s těmi tvrdými vědami, případně s výzkumem, který ve výsledku nese něco pro laickou veřejnost hmatatelného, to znamená, že se z aplikovaného výzkumu třeba potom vyrobí nějaký lék, který je účinný na nějakou konkrétní nemoc, a to tedy laikům opodstatňuje a odůvodňuje důležitost té které vědy, tak jak je to v psychologii s tím výzkumem?

Vladimír SMÉKAL, profesor Katedry psychologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně

Kognitivní psychologie, respektive na behaviorismu založená psychologie se inspirovala exaktními vědami přírodními a snaží se používat matematickostatistických důkazů či takzvaného testování hypotéz, testování statistické významnosti rozdílů třeba mezi skupinami nebo korelačních analýz k odhalení souvislosti mezi třeba nějakými podmínkami nebo předpokládanými příčinami, jako je /nesrozumitelné/ v rodině nebo zdravotní stav nebo průběh porodu a tak dále. Když bych uváděl příklady z vývojové psychologie a důsledky, které to má třeba pro chování nebo prožívání nebo odolnost lidí nebo třeba i sklon ke kriminalitě a podobně, tak v tomto smyslu psychologie se snaží být bližší těm exaktním vědám. Ovšem mnoho proudů psychologických a mnoho témat se inspiruje tím, čemu se v posledních 15-ti, 20-ti letech říká kvalitativní metodologie, to znamená, že se nepoužívá matematická statistika, ale spíš se hledají až takovým individualizujícím způsobem souvislosti mezi určitými událostmi a jejich důsledky. Ovšem největší problém v psychologii proti těm vyloženě exaktním vědám, jako je fyzika nebo chemie, je v tom, že psychologie nemá výkonnou moc, to znamená, že i když zjistíme určité souvislosti, tak ty souvislosti většinou mají statistický charakter a my můžeme formulovat jenom doporučení pro prezenci nebo pro vyhýbání se některým rizikovým situacím v životě, abychom chránili lidi před třeba zhroucením nebo tím burn-out syndromem, čili jakýmsi psychickým myšlenkovým citovým vyhořením, nebo i psychopatologickými změnami či duševními chorobami. Ale nemůžeme jasně říct: když budete dělat to a to, nebo když budete v takových a takových podmínkách, stane se to a to, tak, jak se to většinou dá říct v některých oblastech fyziky nebo chemie.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Dále psycholog Vladimír Smékal popisuje důvody, proč je dnes takový zájem o studium psychologie.

Vladimír SMÉKAL, profesor Katedry psychologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně

Ty počty jsou dvacetkrát i vícekrát vyšší než je nakonec počet přijatých. Ten důvod zájmu o psychologii je v tom, že skutečně se v naší společnosti klade velký důraz na to, čemu se říká sociální kapitál, čili na kvality lidí, kteří vstupují do zaměstnání a zejména do zaměstnání, kde hraje roli dovednost komunikace, dovednost řešit problémy, rozhodovat a tak dále, a tím vším se vlastně psychologie zabývá. A i když takzvané výběrové metody, které se používají pro výběr zaměstnanců v rámci personalistiky nemají tak zase takovou jednoznačnost a jistotu, jakou má třeba predikce nějakých událostí ve fyzice nebo v chemii, tak přece jenom je to daleko jistější, než vybírat na základě dojmu nebo na základě doporučení, i když pochopitelně i to hraje roli. A myslím si, že i mladé lidi přitahuje i to, že díky tomu mají vlastně určité postavení vlivu na druhé lidi, respektive prestiž, respekt a tak dále. Mám zkušenost, že mnoho našich uchazečů, kteří

jsou přijati a kteří studují, když pozoruju, jak se během studia mění, tak zjišťuju, že skutečně přicházeli na studium třeba i proto, aby si vyřešili nějaké své osobní problémy, potom s takových absolventů, když mají reflexi toho, co si sami zažívali, ty nejistoty vztahové a podobně, tak jsou z nich skutečně dobří psychologové.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Ještě by mě zajímalo, je ten obor dostatečně jaksi dotovaný, daří se oboru psychologie získat takové částky, aby se mohl pohodlně rozvíjet?

Vladimír SMÉKAL, profesor Katedry psychologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně

Myslím si, že si psychologie úplně stěžovat nemůže ve srovnání třeba s některými uměleckými obory, ty dotace jsou slušné, protože se naše rozhodující orgány, které v těch různých grantových agenturách nebo i na ministerstvu školství přidělují peníze fakultám a pracovištím, tak vědí, že peníze takto vynaložené se vrátí tím, že psychologové budou dobře připraveni a budou pomáhat jak v prezenci těch negativních sociálních jevů, u toho, jak se tomu dnes říká rizikového chování dětí, mládeže i dospělých, a na druhé straně, že budou pomáhat i v tom růstu výběru a zvyšování kvalifikace, takové té psychosociální kvalifikace odborníků, manažerů a tak dál.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Dobře, to znamená, pokud bychom udělali nějaká krátký závěr, tak z vašeho odborného pohledu psychologie, její postavení je takové velmi dobré, dá se říci, není nikde na okraji a ta společenská prestiž, s jakou je na psychologii nazíráno, je dosti dobrá.

Vladimír SMÉKAL, profesor Katedry psychologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně

Je to přesně tak, jak to říkáte. Jsme pozitivně přijímání. Vzpomínám si, jak někdy v 2. polovině komunismu v 80. letech u nás jeden prorektor tak výsměšně řekl na jednom takovém setkání: "Vy jste ten útlumový obor, vy nebudete vůbec potřebný", tak bych řekl, že celosvětově se ukazuje, že psychologie potřebná je. A vybavuju si ještě výrok jednoho prognostika vědy, který říkal, že v 19. století bylo stoletím fyziky a také vrcholilo vlastně objevem radioaktivity a její potenciální využitelnosti tehdy, 20. století stoletím biologie, to bylo řečeno někdy, myslím, na počátku 20. století, a vrcholilo to na konci 20. století objevem genomu, čili jedním z nejvýznamnějších objevů biologie. A předpověděl, že 21. století bude stoletím psychologie. Takže, to pochopitelně jako psycholog přijímám s obrovskou nadějí, že tomu tak bude.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Hovořil vysokoškolský profesor Vladimír Smékal z Katedry psychologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. A v poslední části dnešního vydání Studia STOP si přiblížme poměrně široký obor, obor slavistiky, s nímž souvisí celá řada témat, jazyková, literární, historická. Při této příležitosti jsem oslovila slovakistu, hungaristu, literárního historika a v neposlední řadě ředitele Ústavu slavistických a východoevropských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Zeptala jsem se takto. Témat, která s oborem slavistiky souvisejí, je celá řada, obor je značně široký, ať už zahrnují témata jazyková, literární či historická. Můžete říci, jak často se vám stává, pokud hovoříte s někým, kdo není z oboru, že lidé nerozumí, čím se konkrétně profesně zabýváte?

Rudolf CHMEL, ředitel Ústavu slavistických a východoevropských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, slovakista, hungarista, literární historik

Tak, zase není to, myslím si, až tak hrozný, že by lidé nevěděli, když řekneme, že to je Ústav slavistických a východoevropských studií, že co tam asi učíme, protože je to vlastně postavený na tom tradičním základě české, zejména pražské slavistiky, což je takřkajíc rodinné stříbro Filozofické fakulty Karlovy univerzity. Ale pravda je ta, že dnes učíme na našem ústavu 12 jazyků, akreditovaných máme jazyků, literatur, kultur, z těch 12 jazyků je 11 takzvaných malých a jenom 1, rusistika, je vlastně velký jazyk. Takže, ta různost je pro náš ústav skutečně charakteristická. A je i svým způsobem exkluzivní, možná přitažlivá, ale samozřejmě i trochu složitější nebo komplikuje trochu život.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Můžete vyjmenovat některé ty menší jazykovědné obory? Nemusíte všech těch 11.

Rudolf CHMEL, ředitel Ústavu slavistických a východoevropských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, slovakista, hungarista, literární historik

Máme přes 40 interních učitelů a asi 20 externích. Máme ty jazyky rozděleny do 3 seminářů. Středoevropský je slovakistika, polonistika a hungaristika, východoevropský je rusistika, ukrajinstika a baltské jazyky: lotyšština, litevština, a pak jsou jihovýchodní, to jsou slovinština, srbština, chorvatština, makedonštinu máme, bulharštinu. Na každý obor musíte mít minimálně 2 kvalifikované síly.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Kolik v těch malých oborech studuje studentů?

Rudolf CHMEL, ředitel Ústavu slavistických a východoevropských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, slovakista, hungarista, literární historik

Máme na těch malých oborech od 5 do 10 studentů přibližně, plus na tý rusistice samozřejmě mnohem více.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Jak je to u vás s těmi malými jazykovědnými obory, hrozil některému třeba zánik a nebo jsou všechny přiměřeně dotovány a nemají problémy, tedy finanční problémy?

Rudolf CHMEL, ředitel Ústavu slavistických a východoevropských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, slovakista, hungarista, literární historik

Ty dotace pokryjou skutečně jenom ten základ, to minimum. A tak se pokoušíme už vlastně 2 roky na našem ústavu řešit problematiku financování a navyšování prostředků pro chod ústavu z různých zdrojů, Grantová agentura České republiky, máme grant visegrádského fondu, máme různé rozvojové projekty ministerstva školství. To jsou samozřejmě komplementární, doplňující projekty, ale v každém případě zlepšují takřikajíc i kvalitu výuky, kvalitu vědeckého bádání na ústavu. Takže, v tomhleto, si myslím, že mi nejsme na chvostu, abych tak řekl.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Ano, poslední věc, která by mě zajímala. Jak si česká společnost váží vzdělanosti celkově, z hlediska investice do vzdělání v humanitních oborech a i co se týče společenské prestiže, jak se mění ten pohled na vzdělanost?

Rudolf CHMEL, ředitel Ústavu slavistických a východoevropských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, slovakista, hungarista, literární historik

Pokud 2 století byl ideál vzdělaný člověk v tom nejlepší slova smyslu, tak dneska je ideálem člověk informovaný nebo informační. Takže, v tomhleto, si myslím, mi musíme přizpůsobit i vzdělávání na vysokých školách. Pravda je však ta, že bychom mi pedagogové v podstatě neměli se zaměřovat jenom na nějaké podávání banálních vědomostí, faktů, poznatků, ale že bychom měli zejména rozvíjet kreativitu, emoce studentů, a to bohužel ale můžou dělat jenom kreativní lidé, kreativní učitelé, osobnosti, a tam je ten takřikajíc pes zakopaný, že bez těchhleto osobností skutečných na vysokých školách, které ale musí být přece jenom zaplacený, bez nich ta kvalita toho vzdělávání nepůjde nahoru.

Terezie JIRÁSKOVÁ, moderátorka

Uzavřel dnešní vydání Studia STOP ředitel Ústavu slavistických a východoevropských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Rudolf Chmel. A jsme na konci dnešního vydání. Na poradu spolupracovali v technice a režii Jitka Procházková a Radvít Novák a ze studia Českého rozhlasu 6 vám všem posluchačům Českého rozhlasu 6 přeje klidnou noc Terezie Jirásková.